

товариством згори, незалежно від успіху чи неуспіху попереднього фільму. Тепер — Дісней не має вже довгів, і кажуть що може навіть, не беручи зачетів, сам фінансувати свої продукції. Але і тепер — в момент успіху — він має лише стільки фондів, щоб держати в сталім руху своє підприємство — не більше.

Вол. Рещ-Лозовський

Ще з літературного Гуляй-Поля

Ніхто не тямить таких моментів з історії, колиб людям не імпонували великі, світлі постаті — великі твердістю свого характеру, безмежністю своєї відваги й посвяти. На таких спирається доля народів. І нині ще народи творять легенди, що в них роблять богів з своїх вибранців за те, що зуміли викреслити з себе надлюдську енергію й двигали на своїх раменах увесь тягар їх існування. За такими „вибранцями“ народи вічно тужать, а не знайшовши їх у сучасності, посилають тугу свою в своє минуле й з попелу призабутого вигребують „іскри“. Народ тільки тоді вдержиться на поверхні життя, коли, вдивлений у своє минуле, зуміє доглянути там велич свогою зусилля, зуміє створити свій міт.

Шляхотна роля відгребувати минуле, викликувати його великих духів — належить до красного письменства. Воно навіязує контакт з традицією, кристалізує ідеали. А сповнить свою місію залежно від того, кого воно „воскресить“, кого „відгребає“, як у втілить у нім ідею.

Кого й що хотів воскресити д-р Осип Назарук, відкриваючи одну сторінку нашої історії — сторінку трагічну, криваву, але рівночасно — величню? Яку місію має сповнити його „Роксоляна“?¹⁾ Яку ідею бажає автор втілити в цій історичній постаті?

У примітках і поясненнях автор пише таке: „Присвячую українським дівчатам сю працю про велику українку, що блестіла умом.., милосердям, кровю і перлами. Присвячую на те, щоб вони навіть у найтяжчих хвилях свого народу не тратили бодрости духа... Нехайже ця перша спроба — вжитися в ті часи захопить письменників будучих поколінь української нації — краще і лучше представити ту епоху й найвеличавішу постать її“ (ст. 297—298).

Читачам ясно, що йде тут про найвеличавішу постать, що має світити прикладом, що має будити бадьорість духа. Якаж міра надлюдських страждань, надлюдської посвяти істоти, — зробила Роксоляну так величнюю й гідною памяти нащадків? Яка свята ідея горіла в її душі? Чому „величнюю“

¹⁾ Осип Назарук, Роксоляна, історична повість, Львів, 1930, накл. „Нової Зорі“.

називає її автор? А був це ідеал, з яким автор літами носився й виплекав його так, як тільки на це дозволила йому його творча уява. Передусім ходило авторові про душу Роксоляни, бож: „найбільшу цінність має душа людини“ (292). Про цю найбільшу цінність „Радісної Матері Принца“ ходить також нам. „Щось тепле й дуже живе било з її.. обличчя.. Якась думка.. оживляла її личко“ — пише автор (107) і тими словами хоче влити в душу читача щось теплого й живого.. „Чудові мрії.. шептали їй до вуха, що вона призначена до надзвичайних діл“ (125). І знова нетерпляче читаємо книжку, очікуємо, що Роксоляна „невольниця великої краси й великого розуму“ придумав щось величне, виконав „пляни і діла, якими перевищить Велику Княгиню Ольгу“ (251)..

Читачі, а передусім читачки! Стережіться, щоб Назаруква Роксоляна гадюкою не підховзла до вашого серця! Ось визнання перекінчика - Роксоляни, Радісної Матері Принца: „Визнаю, що нема Бога, тільки бог, а пророк його Магомет“ (147).

Автор — тої думки, що ціль освячує середники. Нехай — але яка ціль Благословенної Хуррем?

...„Пригадалася їй ворожба циганки, що буде великою панею“ (132).. „Вже не журитиметься нічим.. Скарби незлічими матиме в руках.. Властива кожній жінці жадоба забезпечення себе і budouчого потомства відпочивала в її душі — як „насичена боа“ (130, 131). Чиж не варто замінити любови Бога на хресті на любов до скарбів-діядемів?

Роксоляна вибрала ці останні. Чи за це називає її католицький автор „великою Українкою“? Чи радить читачкам йти в її сліди?

Мужчина був теж самотнім ідеалом Роксоляни, серденька-серця султана Сулеймана, а султан „тішився як дитина, що вона не бачила у нім султана, тільки мужчину“ (115).

Що „велика Українка“ знайшла дрібне „щастя“ в обіймах невірного — це для автора не порушує її великості, бо нема „в очах Всемогучого ні менших, ні більших діл“ (274).. Така то ні тепла, ні зимна філософія автора, що про неї з такою погордою й відразою виражався колись „дивний бог джаврів“.

Підчас облоги Відня — „німецькі жінки в побожній екстазі на очах мужів і синів зривали з пальців золоті й срібні перстені, здимали прикраси з голів і складали прилюдно перел монстранціями“ (266). Але так робили звичайні німецькі жінки. Великаж Українка, Радісна Мати Принца, мов насичена боа, легкодушно пристроювала діядемами свою голову, свої пальці й раділа — якто джаври втікали перед Сулейманом, мов „птиці перед бурею“.. (271). Але султанка має теж заслуги... Вона була великодушна. Людям зі свого краю „давала окрему милостиню“, будувала кухні.., казала подарувати жидам „Мур Плачу“, а скільки посад роздала! І матері каже, що їй „добре туг“, та що й мати має тішитися, бо „турецького цісаря за

зятя має". У відповідь бабка брала на руки внука й тишилася, що здоровий і гарний (513—215). „Пять разів на день молилася (Радісна Мати Принца), лицем обернена до Мекки“ (279), а коли переїздила „попри дуже сумну й обдерту Церкву Господнього Гробу... не вступила до ньої“ (295).

А може Настуня була тим велика, що не скинула з шії маленького хрестика, ставляючи перші кроки до своєї кар'єри? Але скількиж то було людей, що для подібної цілі закладали на себе навіть великі хрести!

„Радісна Мати Принца“ молилась часто навіть до Матері Божої Воротарниці, бож не була певна, „чи всі гріхи прощає“, частенько на прощу ходила, та діядеми вічно маячили перед очима. Чи ж можливо не бачити сина на престолі султанів? Чи можливим є не бути „царського роду“?..

„Я не хотілаб (молилася „велика“ українка) вирікатися церкви, в якій молитесь мій батько... Але інакше не принесу полегші тисячам нещасних“ (132).

Ось вона та, типова і для автора, і для багатьох, іже духом з ним, — філософія, що наказує вирікатися віри й ідеї — для тілесної полегші, „нещасним“, і — собі! Філософія, проповідувана автором, і Винниченком, і — о, диво! — „Новою Зорею“!

Нещасний наш авторе, старче Божий, чи лікуєте хоре тіло й хору душу народу, чи творите культ для „татарських“ людей?

Дивіться, наш учений Улеме, як Ваша „давно предсказана“ іде на зустріч кривавим подіям!.. „Внутрі серця свого мала завзяту певність, що досягне свою ціль, хочби прийшлося їй прибити на хрест муки два народи: свій і свого мужа“... (296).

Чи може бути в очах „турецьких людей“ гріхом те, що Роксоляна для султана й діядемів важиться розпинати на хрест муки два народи: свій і його? Ні! Бо власне в цей спосіб вони досягають свою ціль! І гріху за це не мають, бо „незбагнаний Сотворитель дав душі людини свобідний вибір між добром і злом, між вірністю й ломанням її“! (106).

Хто прочитав „Роксоляну“, мусить думати, що її автор є турок. Так думав і я, і тільки підпис автора на момент збив мене з пантелику.

Наш любий Улеме! Не бавтеся в педагога! Спаліть свою Роксоляну — бо:

....„Свобідно гнити вам без віри,
І без надії й без любови,
Лиш не свобідно ту отрую
Народу лляти у пісні,
Троїти віру ще живую
В живій, здоровій ще сімі!

В народа рани є глибокі,
Но він не впав ще так, як ви!..

(В. Шашкевич)

Розмова: питається Настуся:

— Скажи мені, старче Божий, чому турки мають свою сильну владу на великих землях, а ми ні?

— І ми все те мали!

— Чому ми втратили? — запитала з великим зацікавленням.

— Бо вірности в нас не було (127).

Пощану до тої вірности ломить в душах читачок і читачів автор „Роксоляни“.

Сулейман остане на віки чистий у споминах свого народа, бо не зраджував його „за чийсь очи — за чийсь спокій“... і вічно ненавидів „дивного Бога джаврів“.

А Ваша „велика Українка“, старче Божий, вже тепер проклята, бо вона тільки „насичена боа“, „християнська собака“, а Велику Княгиню Ольгу перевищила хіба тим, що перша—хрест святий у Царгороді приняла, а друга його на тому самому місці відреклася.

Ваші гріхи, шановний авторе, може вибачить Вам Аллаг, але ніколи не вибачить „дивний Бог джаврів“!

Кожий не маєте довіря до чужих людей, то послухайте ради своїх:

„Не вір тим, котрі других накликають до жертв, а самі нічого не жертвують на ніщо. Це напевно злодії і обманці, хочби по три рази були в Меці, при гробі пророка“ (245).

О. В.

Велика брехня нашого часу

Велика брехня нашого часу — це демократичний соціалізм. Криваві два тижні в Астурії зайвий раз довели справедливність цього твердження.

Соціалісти Галичини не опускають ні одного числа своїх часописів, щоби не повідати „всім, всім“ про „звірства“ гітлеризму. І водночас — обстають за „героями“ Оведа, що боролися „за справу демократії і соціалізму“. Соціалізму — напевно, але демократії? Соціалісти Астурії підняли бунт проти уряду, що мав більшість в легально, на підставі загального голосування, вибранім парламенті еспанської республіки. Чи це значить боротися за демократію? І чи сміють ті, що так борються за демократію протестувати проти „недемократичного фашизму“? Соціалісти Галичини твердять, що гітлеризм та італійський фашизм — збудовані на насильстві, а всяке насильство — гідне осуду. Але, яким правом дозволяють собі виступати проти насильства ті, які оправдують ще огидніші, ще цинічніші насильства, яких допустилися соціалістичні інквізитори в Оведо?

Адольф Фальжероль, самовидець червоної Бартольомейської ночі в Астурії описує її в *Je suis partout* в трагічних